

ASUPRA UNOR ASPECTE ALE RAPORTURILOR DINTRE CULTURILE
PRECUCUTENI ȘI HAMANGIA

Problema raporturilor și a influențelor reciproce dintre culturile Precucuteni și Hamangia a preocupat îndeaproape pe cercetătorii care și-au îndreptat atenția asupra originii și evoluției acestor două culturi.

Încă din 1955, D. Berciu arăta că există o serie de analogii și afinități ale culturii Hamangia cu „aspectul Zănești“ în sensul că acesta din urmă a fost influențat de cultura Hamangia¹. Mai apoi, discutînd problema genezei culturii Precucuteni, Hortensia Dumitrescu a considerat că unul dintre elementele constitutive ale acestei culturi trebuie legat de cultura Hamangia². Revenind din nou asupra aceleiași probleme, D. Berciu subliniază participarea culturii Hamangia la formarea culturii Precucuteni și a culturii Cucuteni-Tripole A, cu această ocazie fiind avute în vedere, mai ales unele aspecte generale ale plasticității de la Traian-Dealul Viei³. Noi înșine, cu prilejul publicării replicii moldovenești a așa-numitului „gînditor“ de la Cernavoda, subliniam aportul și influențele culturii Hamangia, atît la geneza cît și pe parcursul dezvoltării culturii Precucuteni⁴, dar ne gîndeam totodată și la influențele exercitate de cultura moldovenească asupra celei dobrogene, precum și la permanența în timp a acestor inter-influente reciproce.

De altfel, după părerea noastră, a fost mult exagerat rolul jucat de cultura Hamangia în geneza altor culturi, diminuîndu-se sau chiar neglijîndu-se total aportul adus de culturile Precucuteni și Boian, dacă nu

¹ D. Berciu, *Une civilisation néolithique récemment découverte en Roumanie: la civilisation Hamangia*, Nouvelles études d'histoire, I, București, 1955, p. 42.

² H. Dumitrescu, *Contribuții la problema originii culturii Precucuteni*, SCIV, VIII, 1957, 1—4, p. 66.

³ D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina nilor cercetări*, București, 1961, pp. 71, 74.

⁴ S. Marinescu-Bîlcu, *Reflets des rapports entre les civilisations de Hamangia et de Précucuteni dans la plastique précucutenienne de Tîrpești, Dacia, N.S., VIII, 1964, p. 308.*

la geneza culturii Hamangia, cel puțin la dezvoltarea ei ulterioară. Descoperirile mai vechi și mai noi din Dobrogea vin să confirme punctul nostru de vedere.

Importurile precucuteniene în mediul gumelnițean de la Vidra⁵ și Tangîru⁶ pot fi interpretate, în urma descoperirilor de la Măgurele-București⁷ și ca prezențe etnice precucuteniene, fapt ce aruncă noi lumini asupra raporturilor și influențelor reciproce dintre culturile neolitului din spațiul carpato-danubian.

Menționăm doar în treacăt că materialele de aspect precucutenian din Muntenia nu credem că mai pot fi considerate ca rezultante ale influențelor reciproce dintre culturile Hamangia, Boian, liniarceramică și unele persistențe îndelungate ale „substraturilor”⁸ ci ca impulsuri din mediul precucutenian. Una din rezultantele acestei judecări ar fi că geneza culturii Precucuteni s-ar fi putut petrece pe teritoriul Munteniei, fapt mai mult decât îndoielnic, cu atât mai mult cu cât aproape toate materialele precucuteniene din Muntenia aparțin fazei a III-a a acestei culturi și s-au descoperit în medii Gumelnița A₁ (deci la un nivel la care culturile Hamangia, Boian și liniară își încheiaseră evoluția). Dar aceste prezențe efective precucuteniene nu se limitează numai la teritoriul Munteniei și am putea spune chiar că ele se dovedesc a fi mult mai vigouroase în aria de răspîndire a culturii Hamangia.

În monografia sa asupra culturii Hamangia, D. Berciu amintește și o serie de vase provenind din colecția Solacolu și ilustrează unele descoperiri de la Mangalia⁹ și dintr-o altă localitate, necunoscută din Dobrogea¹⁰. Totodată, în ultima vreme au fost publicate și o serie de materiale provenind atât de la Limanu (fig. 1/2—3; 2/6,8)¹¹ cât și din necropola de tip Hamangia de la Mangalia¹². Oprindu-ne în primul rînd asupra unora dintre vasele provenite de la Mangalia, trebuie subliniat faptul că aceste materiale au un caracter eterogen, nu ne mai aflăm în fața unor materiale unitare, de caracter Hamangia curat, cum ar fi de exemplu ceramica din cimitirul de la Cernavoda. Apar aici o serie de elemente complet străine culturii Hamangia, ca de pildă vasul globular cu gît înalt și proeminențe pe pîntec, decorat cu caneluri (fig. 1/4)¹³, vas ce

⁵ D. V. Rosetti, *Săpăturile de la Vidra*, Publicațiile Muzeului Municipiului București, 1, 1934, p. 17, fig. 25.

⁶ D. Berciu, *op. cit.*, p. 67, fig. 257, 258.

⁷ P. Roman, *Ceramica precucuteniană din aria culturilor Boian-Gumelnița și semnificația ei*, SCIV, XIV, 1963, 1, p. 45—46, fig. 2/3—4, 6, 15, 18.

⁸ D. Berciu, *Cultura Hamangia*, I, București, 1966, p. 34.

⁹ *Ibidem*, fig. 24/1, 4, 6; 33/1. Autorul (p. 43) emite și ipoteza unei întreprinderi pe teritoriul Dobrogei, a culturilor Hamangia, Boian și Precucuteni.

¹⁰ *Ibidem*, fig. 17/2—3.

¹¹ V. Volschi și M. Irimia, *Descoperiri arheologice la Mangalia și Limanu aparținînd culturii Hamangia*, Pontice, II, 1968, fig. 23—55; D. Galbenu, *Așezarea și cimitirul de la Limanu*, Materiale, IX, 1970, fig. 2; 6. Niciunul dintre acești autori nu subliniază noutatea materialelor și legăturile lor cu cultura moldovenească.

¹² V. Volschi și M. Irimia, *op. cit.*, fig. 4; 7.

¹³ D. Berciu, *op. cit.*, fig. 24/1.

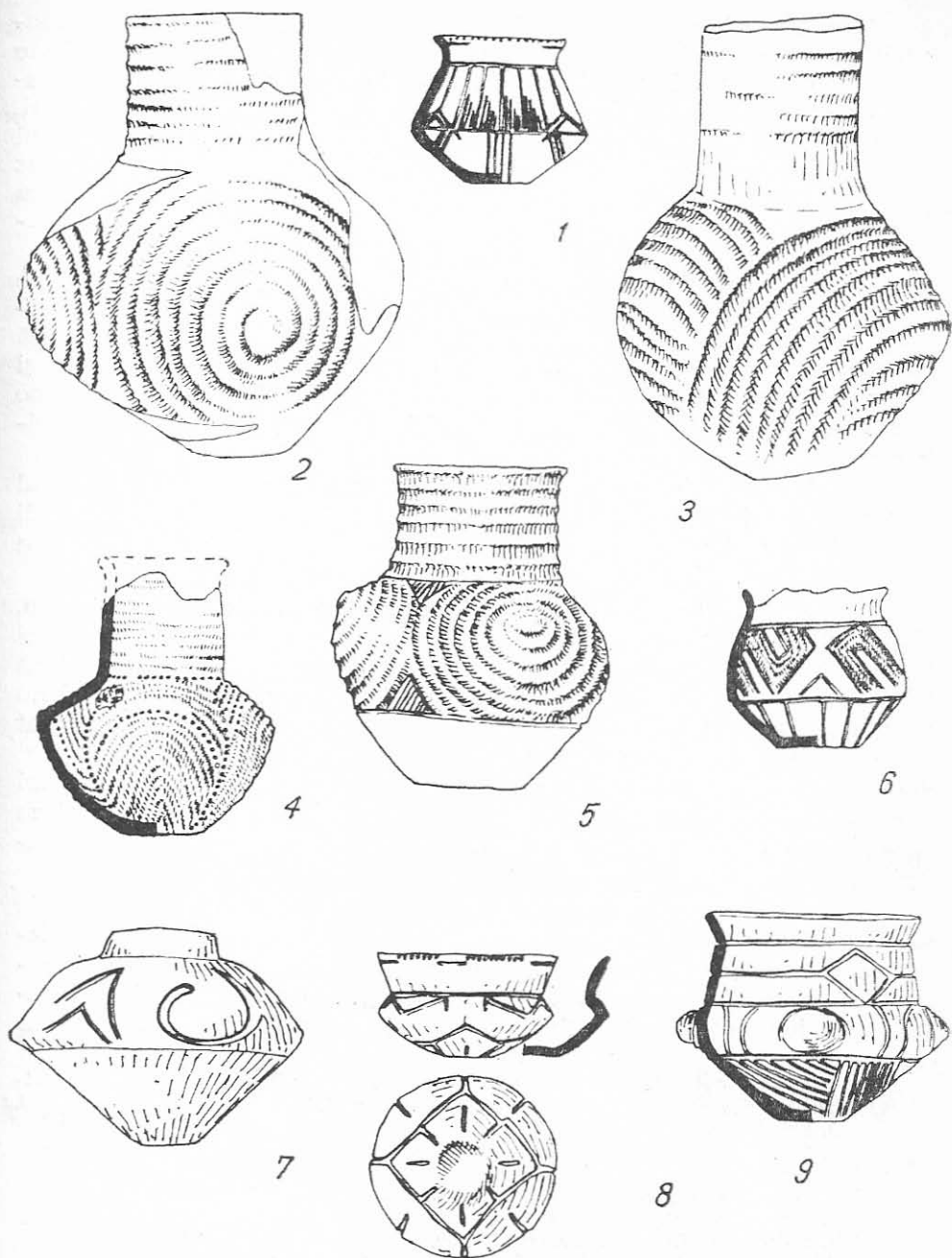

Fig. 1. — Diferite vase provenind de la Mangalia (1, 4, 6, 8), Limanu (2—3), Traian — Dealul Fintinilor (5), Dobrogea — localitate necunoscută (7, 9). După Vladimir Dumitrescu, D. Berciu, V. Volschi, M. Irimie și D. Galbenu

are bune analogii în aria culturii Precucuteni¹⁴, precum și vasul bitronconic cu buza evazată, decorat fie cu linii incizate, fie cu benzi incizate umplute cu caneluri (fig. 1/1,6)¹⁵ formă de asemenea tipic precucuteniană. dar lucrat pe loc, deoarece decorul este străin culturii Precucuteni. De altfel forma aceasta de vas bitronconic este frecventă în inventarul necropolei de la Mangalia¹⁶ și ea nu s-a putut dezvolta în nici un caz din paharul de tip Hamangia. Deși de o bogăție remarcabilă, cultura Hamangia rămâne totuși o cultură cu precădere a străchinilor și paharelor.

Ca și în cazul unora dintre materialele de la Mangalia și vasele ce provin dintr-o localitate necunoscută din Dobrogea nu sînt toate caracteristice culturii Hamangia; unul dintre ele, de formă bitronconică cu proeminențe pe linia diametrului maxim, cu gît scurt cilindric și decor în benzi incizate pe partea superioară (fig. 1/7)¹⁷ este aproape identic cu un vas de la Traian-Dealul Fintînii¹⁸; un altul — tot bitronconic, cu proeminențe și buza evazată (fig. 1/9)¹⁹ ne îndreaptă (exceptînd parțial decorul) tot spre aria culturii Precucuteni, iar un al treilea, cu etaj, amintește sfîrșitul culturii Boian și începutul culturii Gumelnita (după părerea noastră forma de vas cu etaj a fost luată de cultura Hamangia din cultura Boian).

În ceea ce privește materialul ceramic provenit de la Limanu, similitudinile cu cultura Precucuteni merg și mai departe. Există aici castronul tipic precucutenian, decorat chiar în manieră precucuteniană (fig. 2/6)²⁰ — adică prin imprimare cu un instrument de os dințat și nu prin împunsături; precum și decorul liniar de tip Hamangia, executat de asemenea în tehnică precucuteniană²¹. Nu lipsește de la Limanu nici vasul globular cu gît cilindric și proeminențe, decorat cu caneluri (fig 1/2-3)²² care — fără să fie identic cu cel de la Mangalia, și nici cu exemplarele precucuteniene moldovenești — ne îndreaptă pentru analogii tot spre Moldova.

Pentru a încheia enumerarea descoperirilor de acest gen, trebuie să ne oprim o clipă și asupra materialelor scoase din tell-ul Sava (districtul Varna), materiale care încorporează de asemenea elemente precucuteniene²³. Cercetătoarea de la Varna, H. Vajsová, subliniază legăturile și influențele între tipul Varna și culturile Boian, Hamangia

¹⁴ Vl. Dumitrescu, *La station préhistorique de Traian (dép. de Neamț, Moldavie)*; *fouilles des années 1936, 1938 et 1940, Dacia*, IX—X, 1941—1944, fig. 12/16.

¹⁵ D. Berciu, *op. cit.*, fig. 24/4, 6.

¹⁶ V. Volschi și M. Irimia, *op. cit.*, fig. 4—8.

¹⁷ D. Berciu, *op. cit.*, fig. 17/2.

¹⁸ H. Dumitrescu, *Șantierul Traian, SCIV*, IV, 1953, 1—2, fig. 8.

¹⁹ D. Berciu, *op. cit.*, fig. 17/3 și 37/1.

²⁰ V. Volschi și M. Irimia, *op. cit.*, fig. 30.

²¹ *Ibidem*, fig. 56/1, 3, 5 și D. Galbenu, *op. cit.*, fig. 2/1—4.

²² V. Volschi și M. Irimia, *op. cit.*, fig. 36; D. Galbenu, *op. cit.*, fig. 6/1.

²³ H. Vajsová, *Die Keramik des Varna-Typs in Nordostbulgarien, Archeologické Rozhledy*, XIX, 1967, 3, fig. 120/3, 7, 9; 121/1—4, 6—9.

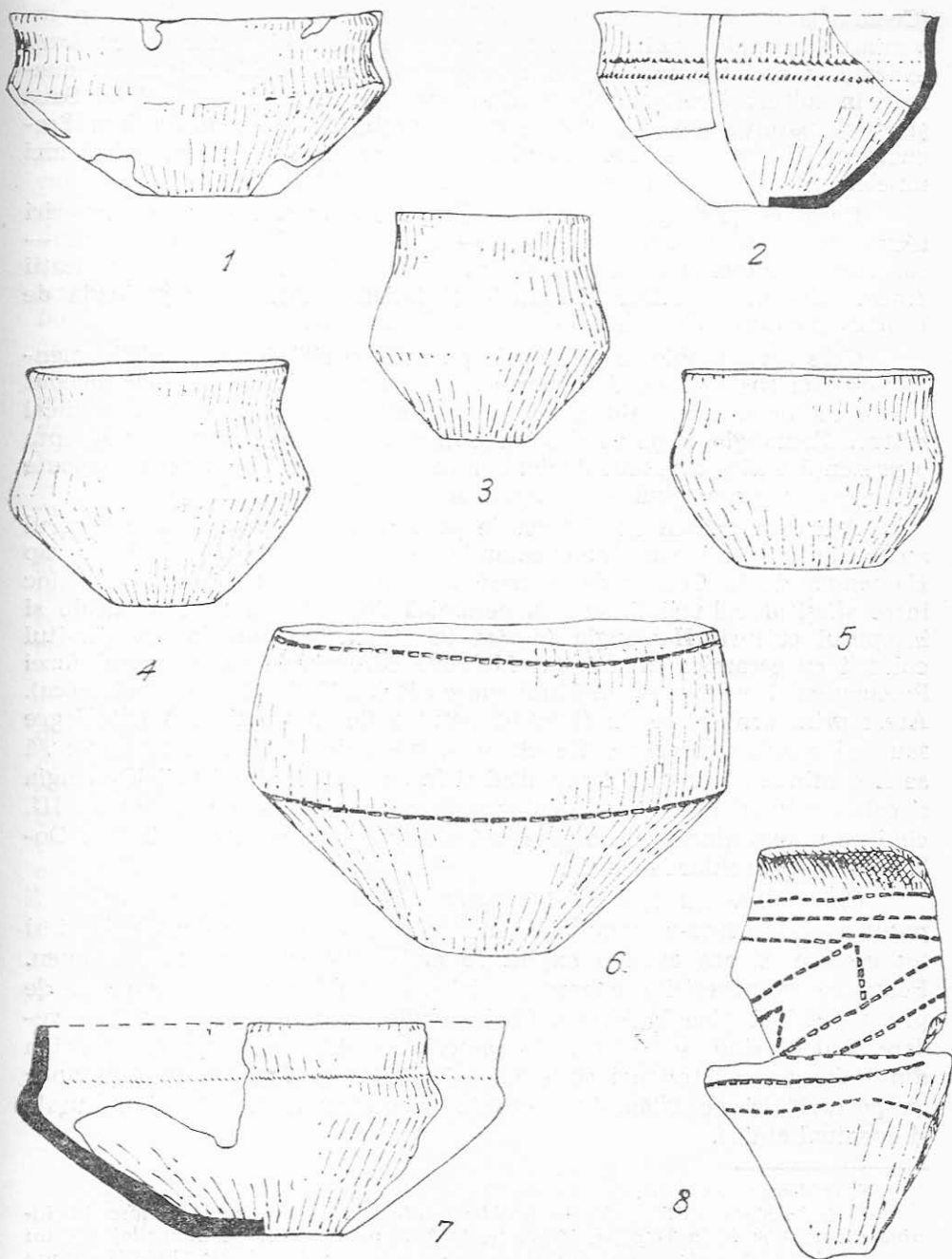

Fig. 2. — Vase descoperite la Baia-Golovița (1, 3—5, 7), Ceamurlia de Jos (2), Limanu (6, 8). După D. Berciu, V. Volschi, M. Irimie și D. Galbenu.

(Ceamurlia de Jos), Precucuteni II-III și Marița III-IV²⁴. Nici din inventarul acestei așezări nu lipsesc vasele mici bitronconice cu buza evazată și nici tehnica de decorare precucuteniană. Materialul cu analogii în cultura Precucuteni aparține nivelului al doilea din tell-ul Sava și, după părerea noastră, el este mai degrabă de apropiat de faza Precucuteni III, decât de Precucuteni II-III, întrucât la Varna nu există nici un element care să confirme ipoteza cercetătoarei bulgare.

Ceea ce se desprinde, credem, limpede din toate aceste descoperiri făcute pe teritoriul Dobrogei, este — așa cum subliniam la început — caracterul lor eterogen. Sintem destul de probabil în fața unor imbricații dintre sfârșitul culturilor Hamangia și Boian (poate chiar perioada de formare a culturii Gumelnița) și cultura Precucuteni III.

Cele două probleme principale pe care le ridică descoperirile menționate mai sus sînt, pe de o parte, aceea a nivelului la care au început aceste contacte, care ajung la un moment dat să transforme radical cultura Hamangia, și pe de altă parte în ce măsură putem sau nu accepta o prezență etnică a precucutenienilor în aria culturii Hamangia, și poate chiar mai departe, pînă în preajma orașelor Varna și Burgas.

Așa cum arătam cu altă ocazie pe baza unor analogii între decorul meandric al unui vas liniar-ceramic de la Tîrpești și altul de tip Hamangia de la Cernavoda²⁵, credem că un prim contact a avut loc între sfârșitul culturii liniare cu ceramică decorată cu note muzicale și începutul culturii Hamangia (notăm în treacăt că socotim că sfârșitul culturii cu ceramică liniară din Moldova corespunde cu începutul fazei Precucuteni I, echivalînd în Muntenia cu Boian-Giulești — etapa Greacă). Acest prim contact se va fi putut petrece fie în preajma Mării Negre sau a Dunării dobrogene, fie chiar la nord de Dunăre. El trebuie să se fi continuat, într-un fel sau altul și între purtătorii culturii Hamangia și cei ai culturii Precucuteni, culminînd, credem, în faza Precucuteni III, cînd ne putem gîndi și la o prezență efectivă a precucutenienilor în Dobrogea și poate chiar la Varna.

Chiar dacă nu am lua în considerare decât exogamia care ar fi putut avea loc într-o eventuală zonă de contact a celor două culturi și tot credem că am avea o explicație mulțumitoare a acestui fenomen. Poate că descoperirile dobrogene jalonează chiar drumul parcurs de precucutenieni pînă la Varna. Căci trebuie avut în permanență în vedere, atunci cînd ne referim la materialele de caracter precucutenian din Dobrogea, că nu mai sîntem, ca la Vidra și Tangîru, în fața unor „importuri“, ci ne aflăm în prezența unei efective imbricații culturale și eventual etnice.

²⁴ *Ibidem*, p. 350—351.

²⁵ S. Marinescu-Bîlcu, *Unele probleme ale neoliticului moldovenesc în lumina săpăturilor de la Tîrpești*, SCIV, 19, 1968, 3, p. 400—401. Cu alt prilej arătam că acest decor meandric se leagă și de acela al ceramicii Boian-Giulești, prima etapă; vezi S. Marinescu-Bîlcu, *Aspects tardifs de la civilisation à céramique rubanée et sa contribution à la genèse de la civilisation Précucuteni I* (sub tipar).

Dacă aruncăm o privire, fie ea cit de fugară, asupra unor materiale provenite din așezarea de pe lacul Golovița-Baia (fig. 2/1,3-5,7)²⁶ (nu ne referim la materialul Hamangia II din această așezare, ci la cel provenit dintr-un nivel Hamangia târzie, sesizat acolo de D. Berciu), putem urmări fără nici o dificultate cum strachina caracteristică culturii Hamangia se transformă treptat, simplificându-se pînă la a se confunda cu castronul precucutenian. Și, ceea ce este și mai semnificativ, se renunță adeseori la bogăția decorului Hamangia²⁷, vasele fiind fie lipsite complet de decor, fie avînd un decor redus (ca și în cazul castroanelor precucuteniene) la o simplă linie orizontală incizată, situată la baza gîtului scurt. Acest fenomen al transformării străchinii de tip Hamangia se face foarte ușor simțit și la Ceamurlia de Jos²⁸, dar în această ultimă așezare cultura Hamangia este încă o cultură a străchinilor și paharelor. În timp ce la Ceamurlia varietatea de forme și decoruri își păstrează integritatea, la Golovița (reptăm — nu ne referim la faza Hamangia II de acolo), paharul tipic Hamangia pierde tot mai mult teren. Pe de altă parte, tot la Golovița, datorită prezenței tot mai masive a culturii Boian și într-o oarecare măsură a culturii Precucuteni în Dobrogea, se remarcă și o mai mare varietate de forme și maniere de decor (ca și la Limanu). Tot mai mult își face loc incizia în detrimentul împunsăturilor, se simplifică decorul, se modifică formele sau se adoptă altele noi. Treptat, elementele noi și viguroase vor duce la transformarea totală a culturii Hamangia și la înlocuirea ei prin așa numita variantă pontică a culturii Gumelnița.

Dacă ne-am oprit mai mult la influențele exercitate de culturile Precucuteni și Boian asupra culturii Hamangia, am făcut-o mai ales deoarece întotdeauna s-a arătat în special rolul jucat de cultura Hamangia la geneza altor culturi, iar în ceea ce privește cultura Precucuteni ea a fost considerată numai tributară nu și donatoare în raport cu cultura Hamangia. Dar este greu de admis că o cultură viguroasă, cu o vastă arie de răspîndire, cu o mare receptivitate și cu un nivel de civilizație întru nimic inferior culturii Hamangia, să nu-și fi exercitat la rîndul ei influența asupra culturilor vecine. Nu trebuie neglijat că în timp ce purtătorii culturii Hamangia locuiau în peșteri, bordeie, sau colibe, în așezări risipite și probabil neîntărite²⁹, precucutenienii își construiau locuințe solide din chirpici, în unele cazuri chiar cu platformă, și își întăreau așezările cu șanțuri de apărare.

Nu urmărim însă prin cele afirmate mai sus să diminuăm cu nimic rolul jucat de cultura Hamangia la geneza culturii Precucuteni sau influențele pe care triburile Hamangia le-au exercitat asupra culturii Precucuteni pe parcursul evoluției acestei culturi. S-a arătat atît de

²⁶ D. Berciu, *op. cit.*, fig. 149/2; 151/2, 6; 152/3—4; 153/2, 4. De altfel autorul arată că unele străchini Hamangia au pedestalul împins din interior în afară, în manieră întilnită la ceramica precucuteniană (p. 65).

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem*, fig. 110/10.

²⁹ D. M. Pippidi și D. Berciu, *Din istoria Dobrogei*, I, București, 1965, p. 30—31.

către Hortensia Dumitrescu³⁰ cit și de către D. Berciu³¹ contribuția plasticii Hamangia la dezvoltarea plasticii de la Traian-Dealul Viei, precum și influența decorului împuns de tip Hamangia asupra celui Precucuteni I. Noi înșine am avut ocazia, publicînd replica precucuteniană a așa zisului „gînditor“ de la Cernavoda, să stăruim mai mult asupra acestor influențe³², arătînd că ele s-au exercitat mai puternic și mai direct decît preconizaseră cercetătorii care se ocupaseră de această problemă. De altfel, pe lângă piesa amintită de la Tîrpești, au mai fost descoperite și alte figurine care ne îndreptățesc să ne gîndim la un contact direct între purtătorii celor două culturi. Este vorba de un fragment de figurină³³ cu un cap similar celui al statuetei feminine din același mormînt cu „gînditorul“ de la Cernavoda și de o alta cu un braț ridicat la cap³⁴. De altfel, însăși maniera de tratare a capetelor figurinelor antropomorfe ale celor două culturi este asemănătoare; poate în cultura Precucuteni cu un plus de detalii — nas și ochi uneori crestați.

Dar cu toate că se dezvoltă și sub impulsul culturii Hamangia, plastica fazei Precucuteni I dă dovadă totuși de o mai mare libertate de expresie, căci — în timp ce sculptura precucuteniană n-a fost încă total îngrădită de „canoane“ rigide, sculptura în lut a culturii Hamangia se abate rar de la o anumită și invariabilă manieră de tratare a capetelor, sînilor, brațelor, abdomenului, etc. Nici chiar cele două bine cunoscute statuete — capodopere de la Cernavoda nu rup complet cu rigiditatea acestor „canoane“.

Pe lângă seria de trăsături comune plasticii celor două culturi, influența ale culturii Hamangia asupra culturii Precucuteni I se pot remărcă și în unele asemănări de forme (pahare cu gît înalt, străchini) și tehnică decorativă a ceramicii. Cu toate acestea, în stadiul actual al cunoștințelor noastre nu se poate vorbi de o contribuție esențială a culturii Hamangia la geneza culturii Precucuteni. Se pare că raporturi mai strînse s-au stabilit între cele două culturi mai ales pe parcursul evoluției lor.

Nu am schițat aici decît în linii mari unele dintre problemele și implicațiile raporturilor dintre cele două culturi. Poate un rol important în permanența și intensitatea acestor raporturi să-l fi jucat și necesitatea schimburilor (printre altele și aducerea aramei și uneori a silexului din sud), sau poate creșterea vitelor — știut fiind că la triburile culturii Precucuteni această ocupație se află pe prim-plan — și necesitatea terenurilor de pășunat și, așa cum aminteam mai sus exogamia ce se va fi putut petrece în zonele de contact ale triburilor celor două culturi. Sau poate toate aceste cauze la un loc și altele pe care abia le intuim să stea la baza acestor contacte relativ intense și pe zone întinse.

³⁰ H. Dumitrescu, *Contribuții la...* p. 66.

³¹ D. Berciu, *Contribuții la...* p. 71—74.

³² S. Marinescu-Bîlcu, *Reflets des rapports...*, p. 307 și urm.

³³ *Ibidem*, fig. 2/2.

³⁴ S. Marinescu-Bîlcu, *Die Bedeutung einiger Gesten und Haltungen in der Jungsteinzeitlichen Skulptur der Ausserkarpatischen gebiet Rumäniens, Dacia, N.S., XI, 1967, fig. 5/5, 7.*

SUR QUELQUES ASPECTS DES RAPPORTS ENTRE LES CULTURES DE CUCUTENI ET DE HAMANGIA

Résumé

L'auteur s'occupe du problème des relations entre les cultures de Hamangia et Pré-Cucuteni; elle accepte les anciennes hypothèses formulées par D. Berciu et H. Dumitrescu, selon lesquelles la culture de Hamangia a eu son apport à la formation de la culture Pré-Cucuteni I. Cependant, en partant de quelques matériaux découverts à Limanu, Mangalia et dans d'autres localités de la Dobroudja, elle pose aussi le problème des influences exercées par la culture Pré-Cucuteni III sur la culture de Dobroudja. Ce courant culturel, exercé du nord vers le sud, touchait probablement les alentours des villes de Varna et de Burgas et les découvertes de Dobroudja jalonnent justement le chemin parcouru par les Pré-Cucuténiens vers la rive bulgare de la Mer Noire.

On souligne le fait que les découvertes dont on parle ont un caractère hétérogène, étant, assez probablement, le résultat de quelques influences réciproques, datant de la période finale des cultures Hamangia et Boïan, aussi bien que de l'époque de la culture Pré-Cucuteni III. On émet aussi l'hypothèse des contacts plus intenses et relativement permanents, pendant toute l'époque du développement des cultures de Hamangia et Pré-Cucuteni. Ces contacts atteignirent leur point culminant pendant la phase Pré-Cucuteni III, époque au cours de laquelle l'auteur suppose même une présence pré-cucuténiennne effective en Dobroudja.

Légende des figures

Fig. 1. — Différents vases, provenant de Mangalia (1, 4, 6, 8), Limanu (2—3), Traian-Dealul Fintinilor (5), Dobroudja-localité inconnue (7, 9). D'après Vladimir Dumitrescu, D. Berciu, V. Volschi, M. Irimie et D. Galbenu.

Fig. 2. — Vases trouvés à Baia-Golovița (1, 3—5, 7), Ceamurlia-de-Jos (2), Limanu (6, 8). D'après D. Berciu, V. Volschi, M. Irimie et D. Galbenu.

ÜBER EINIGE ASPEKTE DER BEZIEHUNGEN ZWISCHEN DEN CUCUTENI- UND DEN HAMANGIA-KULTUREN

Zusammenfassung

Die Verfasserin erörtert die Frage der Zusammenhänge zwischen den Cucuteni- und den Hamangia-Kulturen und stimmt den älteren Hypothesen von D. Berciu und H. Dumitrescu bei, laut denen die Hamangia-Kultur einen gewissen Beitrag in der Entstehung der Präcucuteni I-Kultur hatte. Anhand von Funden, die in Limanu, Mangalia und anderen Ortschaften der Dobrudscha gemacht wurden, wirft die Verfasserin auch die Frage der Einflüsse auf, die die Präcucuteni III-Kultur auf die Kultur der Dobrudscha ausübt. Diese Kulturströmung, die sich von Norden nach Süden ausbreitete, gelangte wahrscheinlich bis in die Umgebung der Städte Varna und Burgas und die Funde, die in der Dobrudscha gehoben wurden, zeichnen den Weg ab, den die Präcucuteni-Leute in Richtung bulgarische Küste des Schwarzen Meeres zurücklegten.

Es wird hervorgehoben, daß die hier besprochenen Funde uneinheitlich sind und sehr wahrscheinlich das Ergebnis von gegenseitigen Einflüssen, die in die Endperiode der Hamangia-Kultur und der Boian-Kultur, so wie in die Zeit der Präcucuteni III-Kultur angesetzt werden. Es wird auch die Voraussetzung dargestellt, daß im Laufe der gesamten Entwicklung der Hamangia- und Präcucuteni-Kulturen intensivere und verhältnismäßig ständige Kontakte stattgefunden haben, Kontakte, die in der Präcucuteni III-Stufe ihren Höhepunkt erreichten, Zeitpunkt zu dem die Verfasserin auch eine regelrechte Anwesenheit der Präcucuteni-Leute in der Dobrudscha annimmt.

Erklärung der Abbildungen

- Abb. 1. — Verschiedene Gefäße aus Mangalia (1, 4, 6, 8), Limanu (2, 3), Traian — Dealul Fintînilor (5), Dobrudscha — unbekannter Fundort (7, 9). Nach Vladimir Dumitrescu, D. Berciu, V. Volschi, M. Irimie D. Galbenu.
- Abb. 2. — Gefäße aus Baia-Golovita (1, 3—5, 7), Ceamurlia de Jos (2), Limanu (6, 8). Nach D. Berciu, V. Volschi, M. Irimie und D. Galbenu.